

SOSYAL MEDYADA GERÇEKLEŞEN AKTARIM OLGUSUNU FREUDYEN VE LACANCI YAKLAŞIMLAR ÜZERİNDEN ELEŞTİREL BİR DEĞERLENDİRME

İbrahim Şahin ATEŞ*

Hakan TAN**

ÖZ

Özne, sosyal medyada sadece yaşadığı kendi tarihini aktarmamaktadır aynı zamanda sosyal medyanın Simgesel ve gerçekliği tarafından oluşturulan aktarımlar tarafından yaşatılmakta ve güdülenmektedir. Çalışmanın amacı, aktarım kavramının genel yapısı ve ilişkili olduğu diğer psikanalitik hususların bir tartışmasını sunmak suretiyle gelecek çalışmalara zemin hazırlamaktır. Psikanalitik klinik ve teori açısından temel kavramlardan birisi olan aktarım kavramının Sigmund Freud'un eserindeki ilk görünümüleri yazarın ilk eserlerine dek uzanır. Jacques Lacan ise 1950'li yıllardan itibaren Freud'un eserini bilhassa yapısalcı ve Hegelci kaynaklara başvurarak yeniden değerlendirmiş, bunu yaparken İmgesel, Simgesel ve Gerçek olarak isimlendirdiği üçlü topolojik anlayışını geliştirmiştir. Bu çalışmada aktarım kavramının Freudyen ve Lacancı izahı, kavramın Freud'un eserlerindeki gelişiminin ve Lacan'ın eserlerindeki yeniden değerlendirilişinin sunulabileceği şekilde ele alınmıştır. Aktarım kavramının genel yapısı ve diğer psikanalitik ve felsefî kavramlar ile ilişkisi, sosyal medyanın araştırmacılara sunduğu görüngüler çerçevesinde bir araştırma aracı olarak aktarımın hangi yollarla kullanılabilirliği ve bu kullanımın olası sınırları ve sorunları tartışılmıştır. Çalışma, sosyal medyadaki aktarımların psikanalitik yöntem çerçevesinde incelenbilmesine olanak sağlayacak bir kavramsal çalışma gerçekleştirmesi açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Freudyen yaklaşım, Lacancı yaklaşım, aktarım, duygu, sosyal medya

*Araştırma Görevlisi, İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, İktisadi,İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi , Psikoloji Bölümü, ORCID: 0000-0003-0146-7625, ibrahim.sahin@nisantasi.edu.tr

**Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, İktisadi,İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü, ORCID: 0000-0002-5837-1846, hakan.tan@nisantasi.edu.tr

A CRITICAL EVALUATION OF THE TRANSFERENCE PHENOMENA IN SOCIAL MEDIA THROUGH FREUDIAN AND LACANIAN APPROACHES

İbrahim Şahin ATEŞ*

Hakan TAN**

ABSTRACT

The subject not only transmits his/her own history in social media, but is also kept alive and motivated by the transference created by the symbolic and reality of social media. The aim of the study is to prepare the ground for future studies by presenting a discussion of the general structure of the concept of transference and other psychoanalytic issues related to it. The first appearances of the concept of transference, one of the fundamental concepts in psychoanalytic clinic and theory, in Sigmund Freud's work date back to the early works of the author. Jacques Lacan, on the other hand, reevaluated Freud's work from the 1950s onwards, especially by referring to structuralist and Hegelian sources, and in doing so, he developed his triadic topological understanding of the Imaginary, Symbolic and Real. In this study, the Freudian and Lacanian explanation of the concept of transference is discussed in such a way that the development of the concept in Freud's works and its re-evaluation in Lacan's works can be presented. The general structure of the concept of transference and its relationship with other psychoanalytic and philosophical concepts, the ways in which transference can be used as a research tool within the framework of the phenomena offered to researchers by social media, and the possible limits and problems of this use are discussed.

Keywords: Freudian approach, Lacanian approach, transference, emotion, social media

*Research Assistant, İstanbul Nişantaşı University, Faculty Of Economics, Administrative And Social Sciences, Department of Psychology, ORCID: 0000-0003-0146-7625, ibrahim.sahin@nisantasi.edu.tr

**Assistant Professor, İstanbul Nişantaşı University, Faculty Of Economics, Administrative And Social Sciences, Department of New Media and Communication, ORCID: 0000-0002-5837-1846, hakan.tan@nisantasi.edu.tr

Giriş

İnsan dil yetisi (dil-langue + söz-parole) ile var olur. İnsan, kişi ve özne dil yetisi ile kendisini ifade eder; nesnelere ve imgeleri imler; ötekiler ile iletişime, etkileşime, katılıma ve iş birliğine girer; yalnızlığını giderir; ihtiyaçlarını doyurur; kendini ötekilere kabul ettirir; hem öznel hem de nesnel varlığını keşfeder, oluşturur, besler, geliştirir ve dönüştürür. Lacan'a göre, psikanaliz her şeyden önce insan konuşmasını anlamakla ilgilidir (Bowie, 2020, s. 20). Öznenin bilinçdışı haline gelerek öğrenebileceğimiz şey onun tarihidir (Lacan, 2021, s. 118). Lacan, kişi ve öznenin tüm yaşamsal sürecinde aktarımlar yaptığına özlüce kendi tarihini söz, kavram, imge ve görseller ile ifade ettiğini ve psikanalizin de en önemli önceliğinin öznenin aktarımlarını anlamak olduğunu belirtmektedir. Horney'e göre de, öznenin aktarımlarını anlamak için psikanaliz kullanılmalıdır. Kişi ve özne aktarım ile hem kendisini ötekilere anlatır ve kabul ettirmek ister hem de bu süreç içerisinde kendisini tanıma fırsatını da elde eder. Horney, psikanaliz kuramı kişi ve öznenin "kendini tanıma çabalarına büyük ölçüde eşlik edebileceği mümkün görünmektedir", demiştir (2019, s. 9). Bella Habip'e göre, ise kişi, özne aktarım olgusu ile hem kendi tarihini yaşar ve hem de tekrarlar. Aktarım çizgisel değil döngüsel bir olaydır. Bilinçdışına itilen olgu, olay ve anılar geçmiş ve günümüz döngüselliğinde tekrar aktarılır; aktarım geçmiş kuşağın izlerini de taşır; ama ister geçmiş ister günümüzde yaşasın aktarım sanki ilk defa olmuş gibi anlatılmaktadır (2019, s. 19-20). Aktarım kavramı kişinin, öznenin, kendisiyle (ferdi benlik) ve yaşadığı toplumla (genelleştirilmiş/sosyal benlik) olan iletişim, iş birliği, katılım, paylaşım ve etkileşimler sürecinde bilinçli, bilinçsiz ya da bilinçaltı olarak oluşan duygusal, davranışsal ve düşünsel etkileri, değişiklikleri anlatma, açıklama, betimleme ve ifade etme ile tüm bu süreci dönüştürme kapasitesi ve yetisidir. Aktarım kişinin, öznenin kendini hem kendisine hem de yaşadığı toplumdaki ötekilere açık sözlülükle ifade etmesi olarak açıklanabilir. Aktarım kişi ve öznenin dil yetisi ile gerçekleşmektedir.

Dil bir insan yetisidir; toplumsal bir olgudur ve insanın toplumlaştırma gücüdür. Dil, simgeler düzeni aracılığıyla düşünce, duygu ve isteklerin bildirişimidir. İnsan, kendine özgü düşünümünü özgürce dili ile ifade eder (Saussure, 2014; Martinet, 1998; Vardar, 1999; Rifat, 1990; Cassirer, 2023). Kişi ve özne sahip olduğu dili, dil yetisi ve kullandığı söz, kavram ve görseller ile aktarımlar yapar. Kişi ve özne aktarım sürecinde hem yaşadığı ve katıldığı toplumda kendisini ifade eder ve ona uyum sağlar hem de yaşadığı ve katıldığı toplumu değiştirme ve dönüştürme kapasitesine sahiptir. Örneğin Mead'e göre, kişi ve özne hem genelleştirilmiş ötekilere uyum sağlayarak sosyal benliğini hem de kendisine ve topluma karşı farkındalık, kavrayış, yargı gücü ve eleştirel bakış elde ederek ferdi benliğini oluşturur, besler ve geliştirir (Mead, 2017). Hegel'e göre insan, kişi ve özne ya kendi doğasında olan Öznel Tin'i besler, doyurur veya Nesnel Tin'ini keşfeder ve hem kendisini hem de yaşadığı toplumu dönüştürür ya da Öznel ve Nesnel Tin'ini aşarak Mutlak Tin'e ulaşır (Tan, 2024). Platon'un mağara metaforunda betimlediği gibi kişi ve özne yaşamını gölgeleri izleyerek geçirir veya gölgelerin bir yanılısına olduğunu ve aydınlığın ışığı ile hakikatin anlaşılabilirliğini bilir.

Husserl'in kurucusu olduğu fenomenolojinin açıkladığı gibi kişi ve özne fenomenlerin sadece içkin bilgisini kullanır ya da aynı zamanda nesne, imge ve fenomenlerin aşkın bilgisini de betimlemeyi tercih eder. Sartre'ın açıkladığı gibi kişi ve özne edilgen bir ben olarak değil, bir etkin ben hatta ikisini de aşarak transandantal ben olarak yeniden var olabilir. Han'a göre, kişi ve özne ya aynılaşmayı ya da başkalaşmayı seçer. Kant'a göre ise ya sıra dışı ya da tuhaf biri olur (Tan, 2022b; Sartre, 2016; Han, 2023; Kant, 2022). Düşünürler, kişi ve öznelere kendisinden ve toplumun doğasından gelen özelliklerin (duygu, tutku, haz, arzu, içgüdü, dürtü, içtepi, tatmin, doyum) yarattığı duygusal, davranışsal ve düşünsel etkilerin farkında olmaması ve bu etkileri aşamaması durumunda aynılaşmış, tuhaf, öznel ve edilgen olabileceğine, diğer yandan düşünen, bilgili, akılcı, kavramsal ve kuramsal çerçeveye hakim, anlama, kavrayış, eleştiri ve yargı gücüne sahip olan öznenin hem kendisini hem de toplumsal sistemi dönüştürme kapasitesinin önemine vurgu yapmaktadırlar.

Aktarım kavramı ve olgusu psikanalistlere göre, duyguların gücünü belgeleyen, psikanalize özgü bir araçtır; duyguların analiste karşı yönelmesi ve analisti bu kişisel tarihe dahil etme girişimidir; aktarım (...) realitedeki bir nedenle açıklanamayıp, anne ve baba ilişkisinden kaynaklanan (Ödipus kompleksi), sevecen olduğu kadar düşmanca nitelik taşıyabilen duygusal ilişkilerin anlatılmasıdır; aktarım (transference) kişinin, öznenin (...) ortama yönelik duygusal tepkilerinin gözlenmesinin, anlaşılmasının ve tartışılmasının, onun kişilik yapısının ve sonuçta zorluklarının anlaşılmasına giden en kestirme yol olduğu varsayımına dayanmaktadır (Chodorow, 2019, s. 26; Habib, 2019, s. 28; Freud, 2023a, s. 189; Horney, 2017, s. 26). Düşünürlere göre aktarım, psikanaliz yöntemi içerisinde kişi ve öznenin duygu gücünü gösteren ve ifade eden bir araçtır; kişi ve öznelere yaşamlarındaki Ötekileri³ yaşamlarına dahil etme girişimidir; geçmişten gelen duygusal sermayelerin tekrardan ortaya çıkması ile aynı duyguların, tekrardan ifade edilmesidir; kişi ve öznenin duygusal davranışları üzerinden elde edilen veriler ile kişilik yapısının analiz edilmesi ve çözümlenmesidir. Aktarım kavramı ve olgusunda duygu, duygu gücü, duygusal tepkiler, duygusal zeka ve duygusal sermaye öne çıkmaktadır. Duygu bir yandan, iç ya da dış olaylardan kaynaklanan pasif bir güç olarak görülmektedir. Diğer yandan (duygu) fizyolojik, motivasyonel ve deneyimsel unsurların yanı sıra onu organize edebilen bilişsel unsurları içeren uyarlanabilir bir tepki olarak değerlendirilmektedir (Andrade, 2013). Duygular bir iletişim süreci ile ifade edilir ve aktarılmaktadır. Diğer yandan duygular içsel bir tetiklenme ile ortaya çıkabileceği gibi dışsal (duygulanım) bir etki ile de tetiklenebilir. Duygulanımlarında görme, göz, bakma, bakış, görülen nesne ve imgeler öne çıkmaktadır.

³ Lacan'ın terminolojisinde "küçük öteki" ve "büyük Öteki" olarak anılan iki farklı kavram mevcuttur. Büyük Öteki kavramı, öznelere paylaştığı Simgesel düzene karşılık gelmekte iken "küçük öteki" kavramı ise öznenin aynadaki imgesine karşılık gelmektedir.

Nesne, imge, varlık, küçük ve büyük Öteki ile iletişime, etkileşime, paylaşma, katılıma ve iş birliğine girmek için öncelikle bakmak ve görmek gerekmektedir. Bakmak, yorumlamaya göz dikmektir. Bir sonraki aşamada ise görme yoluyla elemeye geçeriz (Ergüven, 2017, s. 29). Bilindiği üzere, bellek kendisine sunulan izlenimlerin arasından bir seçim ya da ayıklama yapmaktadır (Freud, 2014c, s. 52). Göz'ün izleği, kahramanını bir aynalar cehenneminin içinden geçiren ve sonunda ikiz imgeleri birbirine kaynaştırarak sona eren bir araştırmanın sürdürülmesidir (Nabokov, 2020, s. 10). Yorumlamak, bir şeyde gizli bir anlamı bulmak demektir (Freud, 2018, s. 116). Göz betimler, araştırır, yorumlar ve gördüğü tüm olumlu ve olumsuz imge, nesne ve fenomenleri eleyerek seçer. Bakmak bir nesneye, kavrama ve/veya imgeye dikkat kesilmek ve odaklanmaktır. Görmek ise dikkatin ötesinde bir nesneye, kavrama ve/veya imgeye yönelmek, bütünü parçalarına ayırarak analiz etmek, bütünü oluşturan parçalar arasında eleme yapmak ve tüm bu çözümlene sonunda nesne, kavram ve/veya imgenin hem görünen hem de örtük anlamını bulmak, keşfetmek ve tanımlamaktır. Bakılan ve görülen nesne, kavram ve/veya imgeler kişi ve öznde duygulanımlar yaratır, örneğin sosyal medyada olduğu gibi. Bu süreç hem gerçek hem de sosyal ve yeni medya uzamlarında tekrarlanır. Unutmayalım, Freud aktarım kavramını ortaya atarken -hatırlanmayan şey davranışta tekrarlanır,- der (Lacan, 2017d, s. 137). “Dolayısıyla, sonuç olarak, analitik teknikte hatırlama yerine tekrarlamayı başrole koyma noktasına geliyoruz” (Ferenczi & Rank, 2016, s. 9). Hatırlama ve tekrarlamaya ikili bir karşıtlık değildir. Sosyal medya uzamında kişi ve özneler hem gerçek hem çevrimiçi hem de sanal uzamlarda duygularını ve duygusal tepkilerini hem tekrarlamakta hem de hatırlamaktadır. Aktarımların tekrarlanması ve hatırlanması kişi ve öznelerde duygulanımlar yaratmaktadır.

Aktarım genellikle bir duygulanım olarak temsil edilir (Lacan, 2017d, s. 131). Aktarımda, yaşadığımız kültürel, dilsel, kişilerarası, bilişsel ve cisimleşmiş dünyayı, duygusal anlamda ve fantezi aracılığıyla, bizzat donatır, canlandırır ve renklendiririz (Chodorow, 2019, s. 26). Duygular, duyular ve bunların dışsal ifadeleri, güç mekanizmaları tarafından yönetilecek hedeflerdir (Andrade, 2013). Güç, temel bir sosyal güdüdür (...) Sosyal güç, sosyal etkileşimin temel bir bileşenidir (Berdahl & Martorana, 2006). İletişimi etkileyen değişkenlerden biri de algılanan güç ve otorite hiyerarşisinin etkisidir (Grover, 2005). Andrade, Grover ve Berdahl & Martorana'nın da belirttiği gibi kişi ve özne ne gerçek ne de sosyal medya yaşamında yalnız değildir hem ötekiler hem de iktidar ilişkileri her yerdedir. Ötekiler ve iktidar ilişkileri gücün peşindedir ve sosyal etkileşim ile elde ettikleri güç mekanizmaları sayesinde kişi ve öznelerin bakış, bakma ve görme yetilerini kontrol etmek istemektedirler. Le Bon'un belirttiğine göre, “tek kişinin bireysel yoldan edindiği özellikler kitle içinde silinip gider, bireyin kendine özgü karakteri kaybolur” (Freud, 2012, s. 12). Kitle hem kalabalık bir mekan ve zamana hem bulaşım etkisine hem de telkin kavram ve olgularına gönderme yapmaktadır. Kitleyi etkileyecek kimsenin, elindeki nedenleri mantık süzgecinden geçirmesine gerek yoktur; işi alabildiğine güçlü imajlara dökmek, abartmaya kaçmak ve sürekli aynı şeyi yinelemek amaca ulaşmasını sağlar (Freud, 2012, s. 18). Özne hem kendi ideal hem de Ötekilerin benliklerinin arzusunu

besler ve doyururken diğer yandan kendisine de yabancılaşmaktadır. Özne, ideal benliği ile sosyal medyada var olmaktadır ama diğer yandan ideal benlik kendini ideal, mükemmel ve olmak istediği bir varlığa dönüştürmek isterken var olan kendisine yabancılaşmakta ve kendisinden uzaklaşmaktadır. Psikanaliz kişi ve öznenin paylaştığı ve izlediği aktarımlarında kendisine yabancılaşmasının nedenlerini de çözümleyebilir.

Aktarımı analiz etmek, yapılanmanın maskesini düşürmek ve verimli işleyişini kesintiye uğratmak demektir (Gallop, 1984). Psikanalizde kişi temel olarak cehaletin iki biçimiyle ilgilenir; bir yanda arzu edilen şeyle, diğer yandan zevk alınan şeyle ilgili (Rowan, 2000). Sosyal medya, kullanıcı ve öznel tarafından hem arzu edilen hem de zevk alınan bir nesne, fenomen, mecra ve uzamdır.

Kişi ve öznelin aktarımları analiz edilerek, aktarımlarının gerçekliği ve aktarımların (kendisinin ve ötekilerin) kişinin kendisi üzerindeki davranışsal, duygusal ve bilişsel boyutları çözümlenebilir. Aktarımlar, psikanaliz yöntemi ile analiz edilerek, kişi ve özne ötekilerin ve kendi ideal benliğinin kendi üzerinde yarattığı yapılanmanın verimli işleyişini çözümler ve kişi, özne başka, sıra dışı, etkin olma, ferdi benlik ile Nesnel Tin'in oluşmasını ve gelişmesini sağlayabilir. Lacan bedeni, imgesel, simgesel yahut en son da canlı (zevk alan, jouissant) olarak irdelemiştir (Castanet, 2017, s. 105). Diğer yandan Öznel Tin'i, öznenin, kişinin, sosyal benliğin ve aynılaşmanın da tespitini yapabilir. Kişi, özne ve sosyal medya kullanıcısı ihtiyaçlarını doyumak ve tatmin etmek, eksiklik duygularını gidermek, bedenini sergilemek ve sergilenen bedenleri görmek için sosyal medya oyununa katılmaktadır. Sağlığın göstergesi olan ve evrensel olan şey oyundur (Winnicott, 2021, s. 67). Kişi ve öznel sosyal medya oyununa katılarak deneyimlemekte ve bir deneyim tarzı geliştirmektedir. Ogden'e göre, oyunun getirdiği deneyim tarzları: Kendini simgeleştirme biçimi, savunma yöntemi ve nesneyle ilişkilenenin (object relatedness) niteliği ile belirlenmektedir. Ve tüm bu unsurlar diyalektik bir ilişki içerisinde (2023, s. 7).

Günümüz dijital, yeni ve sosyal medya çağında kişi ve öznel aktarımlarını sosyal medyada da yapabilmektedir. Diğer bir deyişle kişi ve öznel, Ötekiler ile birlikte sosyal medyada dil ve aktarımlar oyununa katılmaktadır. Bilinçdışının öznesi ise bedene bağlanır (Lacan, 2017b, s. 96). Ayna belirir, çünkü ben gören-görünür'ümdür (Merleau-Ponty, 2019, s. 41). "*Ben yokum ki: beni yansıtan binlerce ayna var sadece*" (Nabokov, 2020, s. 76). Sosyal medya kişi ve öznel için bir ayna görevi görebilmektedir. Sosyal medya aynasında kişi ve öznel ideal benliğini, ego benliğini ve süperego benliği keşfeder, besler, oluşturur ve geliştirir. Freud'un ve Lacan'ın da belirttiği gibi benlik beden ile başlar. Sosyal medyada kişi ve öznelin aktarımlarında beden, görünüş ve görünümün (fenomen) öne çıktığı gözlemlenebilmektedir. Bilmece şudur: Vücudum hem görendir hem de görünüdür (Merleau-Ponty, 2019, s. 32). Ben her şeyden önce bedensel bir bendir. Yani nihayetinde benlik bedensel duymalardan, en başta da beden yüzeyinden doğanlardan türetilir (Freud, 2000, s. 265; Freud, 1923, s. 26'dan aktaran Ogden, 2023, s. 24). Araştırmada sosyal medyada gerçekleşen aktarımlar Freud ve Lacan'ın psikanalist

yaklaşımları çerçevesinde betimlenmekte, incelenmekte, araştırılmakta ve çözümlenmektedir. Çalışmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi Freud'un, ideal benlik, ego ideali, süperego, özdeşleşme, idealleştirme, haz ve yüceltme ile Lacan'ın imgesel, simgesel, gerçek, ayna evresi, dil, arzu ve jouissance ile sınırlandırılmıştır. Bu araştırmanın önemi, çok disiplinli bir çalışma önermekle birlikte bunu yaparken faydalandığı disiplinlerin kendi içerisindeki kural, hassasiyet ve sınırlılıkları gözetmesidir.

Freudyen Yaklaşım ve Aktarım

Psikanalizin nevrozlar öğretisi, üç temel üzerine dayanır: bilindışına baskılama, cinsel içgüdülerin önemi, aktarımdır (transference). Psikanaliz kuram (...) aktarım ile karşı koymayı açıklama denemesidir (Freud, 2023a, s. 188; Freud, 2022b, s. 264). Psikanalizin başlangıç yıllarında, aktarım, aktarımlar, aktarım durumu ve bazen de analitik uyum olarak adlandırılan aktarım teriminin kullanımı hakkında bir fikir birliği yoktu (Macalpine, 1950). Freud, aktarım kavramını ilk olarak *Histeri Üzerine Çalışmalar* (1895) adlı eserinde ortaya koymuştur ve bunu Dora vakası üzerinden (1905) tekrardan tartışmaya açmıştır. Freud'un aktarım konusuna ilişkin ilk sistematik incelemesi, 1912 tarihli makalesidir (Westen, 1988). Freud, *The Dynamics of Transference* (Aktarımların Dinamikleri, 1912) adlı makalesinde aktarımın faydalarından şu şekilde bahsetmektedir:

"Bu yollardan ilki, aktarımın, analizan için, bilinçdışını, çocuksu arzularını ve çatışmalarını gözlemlemek ve onlarıduygu düzeyinde şimdide yaşatmak için bir araç ve fırsat olmasıdır". "Diğeri ise, analistin, analizanın çocuksu çatışmalarının yeniden yapılandırılmasına karşı direncini yenmek için, olumlu aktarımı kullanmasıdır" (Freud 1912'den aktaran Tükel, 2015, s. 170).

Freud'a göre aktarım hem kişi ve öznelerin bilinçli ve bilinçdışı geçmiş duygu ve anılarını tekrardan şimdide aynı düzeyde duyguların yaşatılması ve belgelenmesi için bir araçtır hem de kişi ve öznenin ittiği ve baskıladığı hatta gerileme yaşamasına neden olan duygusal durumların yaşattığı olumsuzluk, çatışma ve gerilimlerin hastada (analizan) azaltılması ve hastanın aktarımlarında oluşan direncin kırılması için kullanılan bir araç ve fırsattır. Sosyal medyada güzellik, beğeni, beden, görünüş, görünüm, haz, arzu ve sevgi yüklü aktarımlar ile düşmanca olanlar duygusal aktarımlar yan yana bulunabilmektedir. Freud (1917), *Psikanalize Giriş Dersleri* adlı eserinde aktarımın ilk kapsamlı tanımını yapar:

'Duyguların hekime aktarılmasından bahsetmekteyiz. Tedavisürecinde ve analitik tedavinin sunduğu fırsat üzerinden hastanın duygularını doktorun kişiliğine aktarıldığından şüphe etmekteyiz' demiştir (Freud, 1917, s. 442'den aktaran Westen, 1988).

Freud'a göre analizan (hasta), analistin (psikanaliste) kişiliğine duygularını aktarmaktadır. Kişilik süreç içerisinde öznenin kazandığı, geliştirdiği ve belli aşamalardan geçerek oluşan bir yapıdır. Freud'a göre tedavi süreci içerisinde analizan ve analist arasında oluşan iletişim, etkileşim, katılım ve iş birliği sonucunda analizan, kendi kişiliğinin özelliklerini yansıtmak ve aktarmak için analisti bir ayna işlevi olarak kullanabilmektedir. Felman'a göre, Freud'un metinlerindeki *aktarım* kavramının iki anlamı da vardır. Birincisi, psikanalizin ana kaynağı olarak aktarım, analizan ile analist arasındaki ilişkinin tekrarlanan yapısal ilkesi olarak aktarım ve ruhsal yaşamdaki herhangi bir anlamlandırıcı malzemenin retorik işlevi olarak aktarım. İkincisi bir gösterenler zinciri aracılığı ile bir baştan çıkarma ve narsisistik ele geçirme girişimi ile bir gösterenin (analistin) yerleştirilmesi ve bir anlatının aktarımı (Felman'dan aktaran Chaitin, 1988). Gösterge, gösteren (nesne/analizan/influencer/ünlü/fenomen) ile gösterilenden (içerik-anlatı/özdeşleşme, duygu, duygulanım) oluşmaktadır. Gösterilen bir ilişkiler, anlamlar, duygular, aktarımlar ve anlatılar ağı içerisinde başka göstergelere dönüşebilmektedir. Sosyal medyanın var olan yapısı hem kişi ve özneler retorik (ikna etme sanatı) sanatını icra etme yetisini kullanabilmesine imkân sağlayan bir fırsat ve araçtır. Hem de kişi ve öznenin istediği, duygu, arzu, haz, özdeşleşme ve idealleştirme gibi ihtiyaçlarını doyuran ve kendisinde oluşabilecek olumsuzluk, çatışma ve gerilim gibi rahatsızları engelleyen ve dengeleyen fırsatlar sunmaktadır. Sosyal medyanın var olan yapısı ile aktarımların tanımları yakınsamaktadır.

Freud, aktarımın, insan aklının evrensel bir görüngüsü olduğuna ve aslında, insanın çevresi ile ilişkisinin bütününe belirlediğine işaret etmektedir (Freud, 1937'den aktaran Tükel, 2015, s. 145-146). Kişi, özne aktarımlarını yaşıyor mu yoksa aktarımlar tarafından yaşatılıyor veya güdülüyor mu, önemli olan budur (Chodorow, 2019, s. 255). Sosyal medya hem soyut hem de somut bir nesnedir; kendi dilini üretebilmektedir; üretilen dil (dil-langue + söz-parole) sosyal medya kullanıcısının dilini de biçimlendirmektedir. Lacan -özneyi- belirleyen değil, belirlenmiş olarak ele alır (Tura, 2021, s. 68). Dil ve söz (İmgesel ve Simgesel sistem) insanı yapılandırırken insanın dil yetisi ile ürettiği söylem ve anlatılar araştırma bağlamında aktarımlar insanın hem ideal benliğini hem ego idealini hem süperegosu biçimlendirmektedir. Kişi ve özneler yalnızca nesneye değil aynı zamanda nesnenin anlamına, anlatısına, içeriğine ve bilgisine de yönelmektedir. Meta sana özel güçler bahşedilmiş sihirli bir nesne gibi görünüyor olabilir, ama gerçekte insanlar arasındaki ilişkilerin maddeleşmiş bir ifadesidir (Zizek, 2021, s. 95). Nesnenin işlevleri, düz ve yan anlamları, simgesel çağrışımları, imajı ve göstergesinin (gösteren olarak nesnesi ve gösterilen olarak sahip olduğu çağrışımlar düzlemi) değeri ve nesnenin bilgisi kişi ve öznelerin gerçekliğini değiştirebilmekte ve dönüştürebilmektedir.

Aktarımlarda etkili olduğu düşünülen mekanizmalar yer değiştirme, yansıtma ve içe yansıtma, özdeşleşme ve tekrar etmektir (Macalpine, 1950). Araştırma bağlamında aktarımların sosyal medya gerçekleşmesi: Beden (Freud'un da belirttiği gibi benlik bedende başlamaktadır ve sosyal medyada en çok aktarılan imge bedendir), dilsel aktarım, haz ve arzunun aktarımı, özdeşleşme ve idealleştirmenin aktarımı (küçük öteki ve büyük Öteki üzerinden) ve toplumsal

aktarım (Büyük Öteki, Süperego, Ego İdeali, Simgesel ve Gerçek) üzerinden çözümlenmektedir. Freud'un da belirttiği gibi itmeye maruz kalan libido kaynaklı içtepilerin belli bir kısmı, doğrudan ve bilfiil hazza ulaşmak ister (Freud, 2022a, s. 68-69). Haz ve arzu ihtiyaçlarını doyuran nesnelere ile özneler özdeşleşmek de istemektedir. Freud, nesnenin -özdeşleşme yoluyla (...) benliğin içine alındığı- bir model önermektedir (Ogden, 2022, s. 91). Özdeşleşmenin amacı, -model alınan başka bir ben'e benzeyecek biçimi özben'e kazandırmaktır (Freud, 2012, s. 55). Habib'e göre de kişi özdeşleştiği nesnelere edindiği kişiliğinin bir parçası yaparak yoluna devam etmektedir (2019, s. 33). Kişi ve öznelerin ünlü, influencer, YouTuber, TikToker, fenomenler ve markaların ürünleri, nesnelere ve imgeler ile özdeşleştiği ve hatta bu kişi, nesne ve imgeleri idealleştirdikleri gözlemlenebilmektedir. İdealizasyon, gerçekte veya hayalde, kişinin sevgi nesnesine gerektiğinden çok fazla miktarda yaptığı libidinal yatırımdır (Ersevimi, 2013, s. 225). İdealizasyonda idealize edilen nesne, kişinin benlik idealine yerleşir ve orada taht kurar (Habib, 2019, s. 33). Özdeşleşilen nesne, varlık ve imgelere olan ilgi, yönelim ve arzu azalınca özdeşleşme sona erebilir ama diğer yandan idealleştirilen nesne, varlık ve imgeler geçici değildir, aksine uzun ve yoğun bir yatırım yapıldığı için, benlik üzerindeki etkisi sürekliktir.

Lacancı Yaklaşım ve Aktarım

Sosyal medya uzamında gerçekleşen aktarım kavramı ve olgusu Lacan'ın dil, küçük ve büyük Öteki, İmgesel, Simgesel, Gerçek, ayna evresi, arzu ve jouissance kavramları çerçevesinde değerlendirilmektedir. Lacan'a göre Freud'un psikanaliz kuramı ardılları tarafından tam olarak anlaşılammıştır (Lacan, 2021, s. 82). Ona göre psikanaliz, analist ile analizan arasında oluşan dilsel bir diyalektiktir. İnsanın (...) onun gerçeküstü doyumsuzluğunu açığa çıkaran etkinin toplumsal diyalektik olduğunu göstermiştir (Lacan, 2021, s. 82). Diyalektik tarihsel geçmişi olan bir tartışma sanatı ve bilgi üretme yöntemidir. Diyalektik yöntemde iki karşıt olgu, olay ve kavram öncelikle analiz edilerek olgu ve/veya olay parçalara ayrıştırılır, olgular ve olguların parçaları arasında çelişkiler betimlenir; olgu ve olaylar karşılaştırılarak ortaya çıkan çelişkiler çözümlenir; olgu ve olayların nedeni, nedensel ilişkileri ve yasaları ortaya serimlenmektedir.

Jacques Lacan bebeğin gelişimindeki aynanın kullanımını, rolünü ve önemini 1949 yılındaki *Ayna Evresi* adlı makalesinde ele alır. Ayna evresi, Lacan'ın psikanalitik camiaya girişinin işaretidir ve ona göre ayna evresi içinde insan öznesinin savaşının sürekli devam ettiği bir dönemdir (state) (Winnicott, 2021, s. 151; Castanet, 2017, s. 19; Bowie, 2020, s. 32; Althusser, 2021). Özne kendini aynadaki gösterisinin nesnesi kılar, hatta aynadaki imgesine mükemmel özdeşliğe ulaşsa bile, söz konusu aynadaki ötekinin tatminidir (Lacan'dan aktaran Castanet, 2017, s. 28). İmgesel olan bireyin -ne ise o- olmak ve öyle kalmak içinde kendisinde hep daha çok aynılık, benzerlik ve öz yanılısma misalleri toplamaya çalışarak umutsuzca verdiği sanrısız çabanın geçtiği sahnedir (Bowie, 2020, s. 107). Lacan'a göre konuşma, yürüme hatta ayakta durma gibi yetilere dahi sahip olmayan bir bebeğin ayna karşısında kendi imgesini (görselini) bir anlık da olsa sabitlemesine ve bu anın bebek üzerinde etkisini, *ayna evresi*

olgusu üzerinden kavramlaştırmıştır. Aynada oluşturulan benlik şudur: sayesinde öznenin bir varlık-değeri kazandığı, kendi olmayan ama tümüyle kendi olmak istediği bir imajdan gelen bir sabitleme, yani imgesel bir yankılanmadır (Castanet, 2017, s. 22). İmgesel olan, ayna imgeleri, özdeşimler ve karşılıklar düzlemidir (Bowie, 2020, s. 107). Özne simgeleri imgeler (...) Düş simgeleştirilmiş bir imgedir (Lacan, 2017a, s. 45). Özlüce, bebek ayna karşısında zaman ve mekanda var olduğunu keşfetmiştir ve kendini, ayna karşısında imlemektedir. Lacan'a göre, toplumsal olan Simgesel (kişinin simgesel ilişkiye girdiği ilk kişi annesidir), kişinin ayna evresinde kendi benliği, imajını belirlemesi ve imlemesiyle Simgesel olan İmgesel'e dönüşmektedir. Analistin ulaşabileceği yegane nesne, öznenin kendini kendilik olarak gösterdiği İmgesel ilişkidir (Lacan, 2021, s. 109). Lacan, imgesel ilişki ile Freud'un ideal benlik ile ego benliğine dikkat çekmektedir. Kişi ve öznenin İmgeseli, sosyal medya paylaşımlarında Simgesel bir dile dönüşebilmektedir.

Simgeler aracılık eder, yorumlanır, bilinçsiz libidoyu aydınlatır, anlamın sahip olduğu değer ve enerji sayesinde bilinci dengeler; anlam aleminin bir parçasıdır (Freud, 2023a, s. 156; Durand, 2017, s. 86). Simgeler, dil içinde örgütlenmiş ve (...) imleyen ile imlenenin eklemesinden hareketle işler ve simgeler, insanın yaşamını, daha o doğup ete kemiğe bürünmeden önce sarmalayarak kaderini çizerler (Lacan, 2017a, s. 28; Lacan, 2021, s. 140). (Simgesel Düzen), her an burada, etrafımdadır, hareketlerimi yönlendirir, beni kontrol eder, içinde yüzdüğüm deniz gibidir (Zizek, 2021, s. 18). Lacan ve Zizek'e göre dil yetisi, söz ve Simgesel düzlem, kişi ve özne doğmadan önce vardır ve öznenin, bebeğin gelişim evrelerini biçimlendirmekte ve yönlendirmektedir. Dilin, sözün, İmgesel ve Simgeselin bir ideolojisi de bulunmaktadır. Bu dilin sahip olduğu ideoloji kişi ve özneleri sarmalar, biçimlendirir ve dönüştürür. Sosyal medyanın sahip olduğu norm, kurallar ve dili de özne ve kişileri yapılandırmaktadır. Örneğin narsisizm üzerine yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, sosyal medyada narsisistik davranış özellikleri gerçekleşmektedir. Ve sosyal medya kişi ve özneler için narsisistik bir ayna görevini görmektedir. Aynı zamanda sosyal medyayı kullanmak kişi ve öznelere kaynak, amaç, itici güç ve kendilik nesnelere sağlamaktadır (Tan & Yavuzcan, 2024).

Özne hem kendi İmgeselini hem de sosyal medyanın Simgesel düzlemini kullanarak, sosyal medyada kendi anlatısını, hikayesini, senaryosunu bir yaratıcılık çerçevesinde kurgu ve kurmacayı kullanarak metin ve içerik oluşturmaktadır. Özlüce hem metni hem de içeriği (sinema, film, içerik, video) imlemektedir. Simgeyi işaret eden, kullanan, yararlanan özne ile işaret edilen, kullanılan, yararlanılan özne arasında hem Simgesel hem İmgesel hem de Gerçekler birliği bir diyalektik aktarımlar, ilişkiler, duygular ve anlamlar ağında bütünleşmektedir. Bir taraftan Gerçek, diğer taraftan Simgesel ve İmgeselin etkisi ve bu etkilerin yarattığı sosyal medya uzamı ile özdeşleşme, fantezi, arzu ve cazibenin etkisi altına girmenin bütünsel çerçevesi özneyi kuşatmaktadır. Özne, hem Doğa'dan hem kendi Doğa'sından hem de Simgesel ve İmgeselin birliğinin bütünleşmesi (İmagolar) ile Ayna Evresi'ne girmektedir. Ayna evresinde kişi ve özneler, imagolar ile özdeşleşmektedir. İmagolar görsel dünyadan farklıdır ve imago

çerçevesindeki bir yüz profilden değil tam karşıdan görüldüğü haliyle vardır (Lacan, 2021, s. 80). Kişinin benliği doğduğu andan itibaren aynadaki imgesinin esiri olmaya başlamıştır. Kişi, özne bir yandan İmgesel ve Simgeselin esiri olurken diğer yandan kaygılarından kurtulmaktadır. Bilinçdışının hakiki yerini anlayabilmek için benzerlikleri bir düzene sokarak belirsizlikleri ortadan kaldıran birleştirici gücü tanımak, bilmek ve onu anlamak temel bir işlemdir (Lacan, 2021, s. 128). Bilinçdışı, dili kullanarak Simgesel'den seçtiği söz, kavram ve görselleri İmgesel imagolara dönüştürerek, özneyi kaygıdan kurtarmaktadır.

Çalışma bağlamında Lacan'ın aynadaki küçük Ötekisi Freud'un benlik idealidir (İmgesel). Kişi ve öznenin hem aynadaki görüntüsünü beğenen, onaylayan, arzulayan, ya da tam tersi beğenmeyen, onaylamayan ve arzulamayan hem kişinin benliğini besleyen ve doyuran hem de kişinin benliğini biçimlendiren ve dönüştüren büyük Öteki ise, ego benliğidir (Simgesel). Büyük Öteki simgesel düzeni yönetir (Zizek, 2021, s. 18). Lacan, küçük öteki ve büyük Öteki arasında bir ayırım getirerek arzuyu yeniden cinsel arzu olarak kurmuştur. “*Arzu dedim, haz demedim. Haz insan kapasitesindeki deneyimlerinin nerelere kadar uzanabileceğinin sınırlarını çizer -haz ilkesi- homeostaz ilkesidir*” (Lacan, 2017d, s. 37). Konuşmanın öznelarası ilişkisinde, içinde kendimi tanıyabildiğim ve beni tanıyan bir ötekine hitap ediyorum. Aktarımda, bu ötekinin ötesinde, aynadaki imajımın ötesinde (...) Öteki, aynanın ötesinde bir sahnedir (Lacan 1958, 525'den aktaran Diatkin, 2023). Kişi, özne ve imagolar sosyal medya sahnesinde arzuları, tehditleri ve her şeyden önce sözcükleri, *gösterenleri* paylaşırlar. Özlüce, Lacan'ın *büyük Öteki* olarak adlandırdığı durum budur.

Lacan arzu kavramını Jouissance üzerinden ele almaktadır. Jouissance kavramı, hem zevk ve haz hem de bir imge, nesne ve varlığı kullanma ya da yararlanma olarak açıklanabilmektedir. Freud'un haz ilkesi istikrar anlamına gelir ve homeostazı hedefler. Jouissance ise dengeyi bozan aşırılıktır. Kendini gösterme biçimi her zaman budur. Uyandırır... (Castanet, 2017, s. 89). Homeostaz, insanın girdiği ortamda bir değişiklik ile karşılaşması, ona uyum sağlaması ve fiziksel, biyolojik ve ruhsal değişimi dengelemesi ve düzenlemesi için kullandığı bir süreçtir. Jouissance ise fiziksel, biyolojik ve ruhsal değişimi dengelenmesini ve düzenlemesini engelleyen ve bozan aşırı olma halidir. Hedef jouissance'ın itiraf edilmesidir, tam da itiraf edilebilir olmadığı için. Aranılan hakikat, jouissance'ı düzenleyen yasaya göre itiraf edilemez olan hakikatir (Lacan, 2023, s. 107). Özellikle Lacan, nefis bir formülle yorumlanıyor: İnsan arzusu Öteki'ne duyulan arzudur (Certeau de, 2017, s. XXVIII; Zizek, 2021, s. 43). Lacan'a göre, kişi ve özne, Öteki üzerinden arzulanmaktadır. Gerek haz ilkesi gerekse de Jouissance dil ile ifade edilir.

Lacan, dilbilimciler arasında Saussure, Jakobson ve Levi-Strauss'tan etkilenmiştir (Tura, 2021, s. 72). “*Gerçekten de benim öğretim'im basitçe söylersek dildir; kesinlikle başka bir şey değildir*” (Lacan, 2017c, s. 42). Dil akışkan bir yapıdadır hem tarihin hem de konuşulduğu dönemin izlerini taşır. Dil ile toplumu oluşturan özneler duygu, düşünce ve davranışlarını ifade eder; etkileşim, paylaşım, iletişim, iş birliği ve iletişimi kurar ve organize eder; benliğini,

kimliğini, kişiliğini ve karakterinin ihtiyaçlarını giderir, besler ve doyurur. Tek bir sınıfı değil toplumu oluşturan tüm sınıfları kapsar ama diğer yandan her sınıfın kullandığı söz (parole/ imagolar-imgeseller)ler farklılaşabilir. Lacan'a göre, bilinçdışının varlığının en büyük gösterini dildir. (Freud) Bize, öznenin söylevini, niyetini gizleyici, ikna edici, gösterişli, baştan çıkarıcı, misilleme yöntemleri kurduğu düşsel söylevlerden sıyrarak okuyabilmenin gerekliliğini söyler (Lacan, 2021, s. 126). Ona göre, öznenin bu söylevinde kullandığı eğretileme, metanomi, gösterge, yan anlam, ima, kinaye gibi çeşitli teknik ve yöntemleri üzerine inşa ettiğinin bilinmesi gerekmektedir. İnsan, aynı dünyaya doğduğu gibi, dilin içine doğmakla kalmaz, ama dil yoluyla doğar ve Bilinçdışı dil gibi yapılanmıştır (Lacan, 2017c, s. 44; Lacan, 2017d, s. 26). Bilinçdışının sahip olduğu ve gerçekleştirmek istediği haz, arzu, şiddet, saldırganlık ve baskı gibi durumlar sosyal medyada kolaylıkla gözlemlenebilmektedir. Freud ile Lacan arasındaki fark şudur: Freud transferansın psişik dinamiklerine öznelarası ilişki olarak odaklanırken, Lacan, transferans fenomeninin deneysel zenginliği üzerinden, kavramın önceden varsayılan anlamının biçimsel yapısına ulaşmıştır (Zizek, 2021, s. 36). Freud'ta analizan aktarımda kullandığı sözcüklerinin gösterini bir başkasını (babası, annesi, kardeşi, kendini etkileyen diğeri) iken, Lacan'da öznenin deneyimindeki aktarımdaki dile, arzuya, imgesel, simgesel ve gerçeklik yapısına vurgu yapmaktadır.

Freudyen ve Lacancı Yaklaşımlardaki Kavramların Yakınsaması

Jacques Lacan, Freud'un çalışmalarını yeniden okuma çabasında olduğunu hem seminerlerinde hem de yazdığı eserlerde belirtmektedir. Diğer yandan Lacan, Freud'un yanlış anlaşıldığını belirtmiş ve Freud'u yeniden okurken bunu dilbilim, göstergebilim, felsefe, sosyoloji ve edebiyat gibi disiplinleri de kullanarak gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla Freud'un kavramları ile Lacan'ın kavramları yakınsamaktadır. Yakınsama (convergence) iki kavram, kuram ve olgu arasındaki açıklığın küçüldüğüne ve birbirleriyle kesişmeden yaklaştığına işaret etmektedir. Çalışma bağlamında Lacan'ın İmgesel, Simgesel ve Gerçek kavramları ile Freud'un İdeal Benlik, Ego Benliği ve Süpereo kavramları yakınsamaktadır. Kişi ve özne bu kavramların oluşturduğu diyalektik aktarımlar, ilişkiler, duygular ve anlamlar ağı ile bütünleşmekte ve kendi İmgesel, Simgesel ve Gerçekliğini yaşamaktadır.

Tablo 1. İmgesel, Simgesel ve Gerçek Kavramları ile İdeal Benlik, Ego Benliği Ve Süperego Kavramlarının Yakınsaması

	Kaynak	Açıklama
Benlik İdeali	(Lacan, 2021, s. 106).	<i>“Olabileceğim şey olabilmek için bundan başka bir şey olma olanağım yoktur”</i>
	(Zizek, 2021, s. 81).	<i>“İdeal benlik, öznenin idealize ettiği kendilik-imgesine karşılık gelir”</i>
	(Hall, 2016, s. 15).	<i>“Benlik ideali çocuğun, ebeveynlerinin ahlaki açıdan iyi olduğunu düşündüğü şeylerle ilgili olarak yaptığı kavramsallaştırmaya işaret eder”</i>
	(Freud, 2000, s. 265).	<i>”İlk özdeşleşmelerin etkileri genel ve kalıcı olacaktır. Bu bizi geriye ben-İdealinin doğuşuna götürür; çünkü onun arkasında bireyin ilk ve en anlamlı özdeşleşmesi, kendi kişisel tarih-öncesinin babası ile özdeşleşmesi gizlenir”</i>
	(Hall, 2016, s. 48).	<i>“Benlik ideali mükemmele ulaşmaya çalışır”</i>
Ego İdeali	(Lacan, 2017a, s. 34).	<i>“Benlik, içinde öznenin kendine ilişkin ancak kendini yabancılaşmış olarak tanıyabileceği bir şeydir”</i>
	(Zizek, 2021, s. 81).	<i>“Ego İdeali ego imgemle etkilemek istediğim bakışın beni tepeden izleyerek büyük Öteki'nin ve peşinde gidip gerçekleştirmeye çalıştığım idealin failidir”</i>
	(Freud, 2015, s. 9).	<i>“Çocuk, kendisinden alınmış olan erken döneme ait bu mükemmeliyeti, ego ideali şeklinde yeni bir biçimde, yeniden oluşturma arayışındadır”</i>
Süper-E-go	(Lacan, 2023, s. 9).	<i>“Üstben jouissance buyruğu demektir: Zevk Al!”</i>
	(Zizek, 2021, s. 81).	<i>“Süperego da intikamcı, sadist, cezalandırıcı yönüyle aynı failidir”</i>
	(Freud, 2023a, s. 247).	<i>“(Üstben) Uygarlık faktörünü de nevrozlara yol açan koşullar arasına katmayı unutmamalıyız”</i>

Tablo 1'deki düşünürlere göre *Benlik İdeali*, kişi ve öznenin olmak istediğidir; kişi ve öznenin idealleştirdiği ve mükemmele ulaştırmak istediği kendilik İmgeseldir; kişi, özne ve çocuğun özdeşleştiği ve ilk Simgeselleri olan anne ve babasıdır; kişi ve öznenin imagosu ve maskesidir. *Ego İdeali*, Simgesel düzlemin farkındadır; Simgesel düzlemde İmgeselinin kullanır; İmgeselinin kullanarak haz ve arzu ihtiyaçlarını tatmin eder ve doyurur. İmgeseline objektif olarak

bakarak ona karşı yabancılaşır kem kendini tanır hem kendini ifade eder hem de Ötekiler ile olan homeostazi hedefler. Ebeveynler ve Ötekiler ile iletişime, etkileşime, katılıma, paylaşım ve iş birliğine girerek kendi İmgeselini oluşturur, besler, geliştirir ve dönüştürür. *Süperego*, kişi ve özneye ikili karşıtlıklar (haz ve acı gibi) seçenekleri sunmaktadır. Örneğin hem annen, baban ve Ötekiler olmalısın hem de onlar gibi olamayabilirsin, der. Anne, baba ve Ötekilerin sahip olduğu özellikler kişi ve öznelde nevroz ve davranışsal rahatsızlıklara neden olabilir. Süperego İmgesel ile Simgeselin arzu ve haz gibi isteklerinin tatmin ve doyurulmasında gerçeklik ilkesini kullanır; gerektiğinde cezalandırıcı yönüyle ortaya çıkar; İmgeselin istekleri ile çatışır, İmgeseli Simgeselin gerçekliği ile yüzleştirir ve İmgeseli dengeler.

Psikanalitik Bağlamda Sosyal Medyada Gerçekleşen Aktarımı İncelemek Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme

Çalışmanın bu bölümünde, öncelikle, aktarım kavramının metapsikolojik temellerini Sigmund Freud ve Jacques Lacan'ın eseri boyunca takip edilebilmesini sağlayacağı düşünülen bir izlek sunulmaktadır. Bu izleğin, yukarıdaki açıklamaların ardından sunulmasındaki maksat, aktarım kavramının söz konusu yazarların eserlerindeki gelişim çizgisinin, aktarım üzerine çalışacak bir araştırmanın metodolojisini belirleyecek olmasıdır. Bir başka deyişle: Aktarım klinik bir kavramdır. Bununla birlikte, yalnızca klinikte vuku bulan bir kavram değildir. Lacan'a göre analitik çalışma aktarımı yoktan var etmez. Bununla birlikte, aktarımın çalışılabileceği ideal koşulları sağlar. Öyleyse sosyal medyada bu fenomeni inceleyecek olan çalışmanın psikanalizden ödünç aldığı kavram setini, o kavram setinin geliştirildiği ortama sadık kalarak kullanması gerekmektedir. (Lacan, 2017d, s. 133). Bu bölümde öncelikle çeşitli çalışma örnekleri tartışmaya açılmıştır. Görüleceği üzere bu hususta gerçekleştirilen çalışmalarda ya nasıl kullanılacağı tam olarak tespit edilemeyen nicel veriler elde edilmiş ya da doğrudan klinik vaka örnekleri sunulmuştur.

Emmert-Streib ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilen bir çalışma, kişilerin Twitter ve Facebook gibi 'mikroblog' olarak adlandırılabilir olan sosyal medya platformlarındaki paylaşımlarını psikanalitik yöntemle analiz etmek suretiyle bu kişilerin karakter özelliklerinin çalışılabilir olabileceğini vaat etmiştir (Emmert-Streib, Yli-Harja ve Dehmer, 2019). Bununla birlikte söz konusu çalışma, kişilerin paylaşımlarının 'duygusal' analizini gerçekleştirmekle kısıtlı kalmış ve elde edilen bu verinin, verilerin elde edildiği kişilerin "psikanalizini" yapacak kişiler için kullanışlı olabileceği belirtilmiştir. Aşağıda sunulacak açıklamalar, bu türden bir veriye dayanarak gerçekleştirilecek karakter analizinin psikanalitik manada olanaksız olduğunu işaret edecektir.

Strenger 2014 yılında kaleme aldığı makalesinde, "Psikanaliz kamusal alanı geri alabilir mi?" diye sormakta ve psikanalizin yalnızca 'kendisini popüler kılmak için' üçüncü kültür ile etkileşime geçmemesi gerektiğini bildirmektedir. Yazara göre bir psikanalistin bu kültür içerisinde kendi iletisini aktarabilecek yollar araması, onun hastalarına yardımcı olabilmesi için onun sorumluluğudur. Favero ve Candellieri'nin gerçekleştirdiği bir başka çalışma ise (2017), kesintisiz internet bağlantısı ve sosyal medya kullanımının kaçınılmaz

olarak değiştirdiği yaşamlarımızın, psikanalistlerin klinik pratiğinde de karşılık bulması gerekliliğini işaret etmekte ve bunu vaka örnekleriyle desteklemektedir. Bu çalışmanın sonuçları, Heideggerci bir çerçeveden değerlendirilebilir. Heidegger'e göre teknoloji karşısında takınılacak olan tutum, hangi yollar ile onu kullanmakta uzmanlaşacağımız değildir zira uzmanlaşmaya çalıştıkça, elimizden kaçırma tehlikesini kuvvetlendirmiş oluruz (1977, s. 5). Godzinski bunu şöyle açıklar (2005): “Teknolojinin etkisinden ya da hükmünden basitçe kaçınamayız. Bir kimse çoktan onunla ilişki içerisinde, dolayısıyla mesele ona cevap verip vermem meselesi değildir.” Dolayısıyla Favero ve Candellieri'nin çalışması, aşağıda sunulan izlek ile uyum içerisinde olmasına karşın klinik önerilerde bulunan bir çalışmadır ve yalnızca sosyal medyanın psikanalitik bir araştırmaya konu olabileceğini değil, psikanalitik kliniğin de sosyal medya tarafından dönüştürülebileceğini muştulamaktadır.

Bu doğrultudaki sonuçları değerlendiren ve yine vaka örnekleri ile kaleme alınan bir başka çalışma Leader'a aittir (2014). Leader, bir çocuğun yetiştirilme biçiminin doğrudan etki edeceği bir husus olan bağlanma biçimlerindeki sorunların, onun ilerleyen yıllardaki romantik ilişkilerinde sosyal medyanın belirleyici rolüne olan tesiri üzerine çalışmıştır. Sosyal medya ve genel olarak internet kullanımını psikanalist nezdinde inceleyen, yani Leader'ın (2014) baktığı yönün tam karşısından konuyu ele alan bir başka çalışma ise analistin ‘meraklılığını’ ve ‘gözetlemeciliğini’ incelemiştir (Medina, 2021). Makalenin yazarına göre analistlerin sosyal medyayı kullanmak vesilesiyle müstakbel analizanları hakkında fikir sahibi olmaya çalışması söz konusudur ve bu durum klinik pratiklerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Yukarıda tartışılan literatür, psikanalitik teorinin sosyal medyadaki çeşitli görünümleri çalışmak için nasıl kullanılabilmesine ve kullanıldığı takdirde ulaşılan sonuçların ne olduğuna dair bir fikir sunmaktadır. Bu bölümde sunulacak izlek uyarınca Freudyen metapsikoloji hususunda önem arz eden bir kavram olan *Vorstellung*'un⁴ farklı görünümünü ele alınmakta ve bu görünümün Freud'un eserinde psişe ve beden ile nasıl bir ilişkisi olduğuna değinilmekte ve bunun için Freud'un nevroz ve psikozları mukayese ettiği çeşitli eserlerini tartışmaya açılmaktadır. Bunun akabinde Jacques Lacan'ın “Ayna Evresi” teorisinin sunulmuş olan kaynaklar ile ilişkisi gündeme getirilmekte ve bu vesileyle Özne'nin gelişimine kısaca değinilmekte ve onun benlikten (Ego'dan) farklı bir yapı olduğu olgusunun altı çizilmektedir. Son olarak psikanalitik manada aktarım kavramı sunulmuş olunan teorik çerçevede kısaca açıklanılacak ve bu kavramın sosyal medya bağlamında tartışılabilmesini sağlayacak önerilerde bulunulacaktır. Bu tartışmaları gerçekleştiren bu bölümün maksadı, sosyal medya bağlamında bireyi psikanalitik bir çerçevede ele almak isteyen bir araştırmacının, psikanalitik açıdan bireyin oluşumuna ilişkin göz önünde bulundurması icap eden hususları belirlemektir. Bu hususların gerektirdiği teorik tartışma ile incelenen önceki araştırmalarda karşılaşılmamıştır.

Sigmund Freud 1893 yılında, 1880li yılların sonlarında Fransız nörolog Jean-Martin Charcot'nun yanında yaptığı gözlemlere dayanarak “Organik ve Histerik Felçlerin Karşılaştırmalı İncelemesi İçin Bazı Hususlar” başlıklı bir makale yayınladı (Freud, 2024, s. 4Türkçesi: Temsil.

109-123). Freud histerik felçlerin organik felçlerden bu denli farklı şekilde tezahür etmesinin gerekçesini, onların başlatıcı nedeninde bulur. Freud’a göre, histeri “sinir sisteminin işleyişi hakkında hiçbir fikre sahip değildir” (2024, s. 118). Yani, Freud’a göre, “kol” temsiline (sözcüğünün) söz konusu hastanın çağrışım zinciri içerisindeki yeri feshedildiğinde, yani, “kol” çağrışım zincirince erişilemez hâle geldiğinde bir felcin vuku bulduğu varsayılabilir. Yani Freud’a göre, histerik felç esasen bir “dil” yahut “temsil” problemi olarak değerlendirilebilir. Öznenin kimi zamanlarda kendisini histerik bir felç örneğinde olduğu gibi bir belirti olarak da gösterebilen bedenini deneyimleme biçimi ile onun dile ve popüleriteye dair deneyimi arasında bir ilişki söz konusudur. Bu çalışma Freud’un “popüler” sözcüğü ile kastetmiş olduğu şeyi sosyal medyaya doğru genişletmek niyetindedir.

“Narsisizm”, Freud’un da altını çizdiği üzere, literatürde ilk kez Freud tarafından incelenen bir kavram değildir (2013, s. 63). Freud ise söz konusu makalesinde bir kişinin kendi bedenine bir cinsel nesneymişçesine davranabilmesine meydan veren libidinal ekonomik koşulları tahlile girişir ve bu tahlili bu makalenin yazarlarının onun eserinde önemli anlarda tekrar ettiğine inandığı bir biçimde yapar ve nevrotik yapılar ile şizofreniyi mukayese eder. Burada Freud tarafından bilhassa şizofreninin ele alınışının narsisizm ile ilişkisini tartışmaya açabilmek namına onun iki eserine başvurulabilir. Bunlardan ilki 1915 yılında yayınladığı “Bilinçdışı” başlıklı makalesi ve onun özellikle “Bilinçdışının Değerlendirilmesi” başlığını taşıyan yedinci ve son bölümüdür (2013, s. 155-216). İkincisi ise yine 1915 yılında kaleme aldığı ancak 1917 yılında yayınladığı “Düşler Kuramına Metapsikolojik Bir Ek” başlıklı makaledir (2013, s. 217-236).

“Narsisizm Üzerine” de dahil olmak üzere bu üç metnin ortak özelliği, Freud’un bu metinlerde bilinçdışının yapısı ve bu yapı içerisinde *temsilin* yerini izah edebilmek için şizofreniyi kullanmasıdır. Zira Freud’a göre bilinç, bilinçöncesi ve bilinçdışından müteşekkil psişik aygıt içerisinde 3 temel temsil biçimi vardır: Sözcük temsilleri (*Wortvorstellungen*), şey temsilleri (*Dingvorstellungen*) ve bu ikisinin birleşiminden doğan nesne temsilleri (*Objektvorstellungen*) (2013, s. 200). Freud’a göre, şizofreninin karakteristik özelliği ise şudur (2013, s. 230): Düşlerde (*Bö.*) sözcük yükleriyle (*Bd.*) şey yükleri arasında serbest bir iletişim söz konusuyken şizofreninin özelliği bu iletişimin kesilmesidir. Burada bahsi geçen “serbest iletişim”, Freud tarafından çok erken yıllardan itibaren hem düş hem de düşlem oluşumunun temellerini oluşturan bir özellik olarak öne sürülmektedir. Örneğin bir dönem için yakın dostu ve çalışma arkadaşı Wilhelm Fliess’e gönderdiği 25 Mayıs 1897 tarihli mektupta düşlemleri inşa eden şeyin içerisinde bulunduğu kronolojik düzenden tamamen koparılan sahneler olduğunu dile getirir. Freud’a göre, bu sahneler (ya da anılar) sahip oldukları görsel ve işitsel detayların çağrışımsal olarak başka sahneler ile ilişkiye geçmek suretiyle bir düşlemi oluşturabilmektedir. Aynı düşünce çizgisi bu mektuptan 2,5 yıl sonra yayınlanan *Rüyaların Yorumu*’nda da sürdürülür. Freud’a göre, düşlerin içerdiği sembolleri diğer semboller ile ilişkilerini tahlil etmeden ele almak, yani bir başka deyişle, onlara sabit ve evrensel anlamlar atfetmeye çalışmak bir hatadır.

Düşün içeriği ancak içeriği oluşturan diğer öğeler ile birlikte değerlendirilebilir. Freud'a göre, düştaki her bir sahnenin bir heceye ya da bir sözcüğe tekabül edebileceği gerçeğini göz önünde bulundurmadan bir düş yorumlanamaz (2019, s. 311-312).

Freud'a göre, düş ve düşlem oluşumunda bu türden ilişkilere meydan veren durum şizofreni için geçerli değildir. Zira düşler söz konusu olduğunda birincil süreçlerin, yani yoğunlaştırma ve yer değiştirme işlemlerinin muhatabı bilinçdışı şey yükleri, bir başka deyişle anı temsilleridir (2013, s. 229). Dolayısıyla nevrozları kuran şey benliğe (Ego'ya) içkin bir yanlıştır (Fransızcası: *méconnaissance*). Bu yanlıştan oluşuran şey de Lacan'ın *I. Seminer*'inde öne sürdüğüne göre, *Bejahung* ve *Verneinung*'dur (sırasıyla olumlama ve olumsuzlama) (Lacan, 1991, s. 167). Lacan bu iki kavramı Freud'un 1925 yılında yayınlamış olduğu "Die Verneinung" ("Olumsuzlama") makalesinden alır (Freud, 2013, s. 415-422). Bu makaleden, yani "Die Verneinung'tan" bahsetmek bizler için sosyal medyayı "aktarım" çerçevesinde düşünebilmeyi mümkün kılabilir. Zira Jacques Lacan'ın ilk kez 1936 yılında Marienbad'da düzenlenen Uluslararası Psikanaliz Derneği (IPA) kongresinde sunduğu ve 17 Temmuz 1949'da Zürih'te düzenlenen 16. Uluslararası Psikanaliz Kongresi'nde yeniden tartışmaya açtığı "Ayna Evresi" için bu makale teorik bir temel teşkil eder. Freud bu metinde "yargı işlevinin" yapısını, "olumsuzlama" çerçevesinde ele almaktadır.

Bu noktadan itibaren "Ayna Evresi" makalesine geçebilmek mümkündür zira Lacan'ın mevzubahis metni şu önermeyle başlar (Lacan, 2006, s. 75): "Bu makalede öne sürülecek olan görüş, psikanalizi merkezine *cogito*'yu yerleştiren her türlü felsefe ile taban tabana zıt hâle getirecektir." Özne'nin benliğini ve bedeninin sınırlarını tesis eden ve kurulmuş olmaktan ziyade "kurucu" olan "Ayna Evresi" tecrübesi, yanılıcı bir tecrübe olması bakımından iki temel özelliğe sahiptir. Bir yandan benliğin zihinsel sürekliliğini sağlarken (psikotik değil de nevrotik bir yapıyı tesis ederken) diğer bir yandan ise temel nitelikteki bir yabancılaşmayı içerir. Yani, Özne'nin Ayna Evresi öncesi vakitlerine denk gelen parçalı bedeni bütünleyen şey, esasen, imgesel bir "zoka"dır ki Lacan da bunu genellikle hayvanların cinsel ilişkileri ve libidonun imgesel ile münasebeti çerçevesinde açıklar (Lacan, 1991, s. 125). Yani Ayna Evresi'nden bahsettiğimizde esasında kusursuz bir imgesel başarıdan bahsetmekte değilizdir. Öznenin bedensel bütünlüğünü tesis eden ve bunu onun öteki ile münasebeti çerçevesinde gerçekleştiren bu tecrübe, zorunlu bir hatayı da içerir. Özne, bu tecrübenin işaret ettiği şekilde, kendi bedeni üzerinde kusursuz bir hâkimiyete sahip değildir.

Freud "Narsisizm Üzerine'nin" ikinci bölümünün ortalarından itibaren nesne seçimlerini incelemeye başlar. Freud'a göre, insan yavrusunun yaşamının ilk yıllarında nesne seçimleri fizyolojik ihtiyaçların karşılanmasına yöneliktir ve Özne'ye doyum sağlayan şeyler, onun kendi yaşamını devam ettirebilmesini mümkün kılan şeylerdir (2013, s. 77). Cinsel nesnelere yaşamın daha sonraki dönemlerine tekabül eder. Freud burada iki tür nesne seçiminden bahseder: Anaklitik tür ve narsisistik tür. Anaklitik tür uyarınca bir insan "kendisini besleyen kadını" ya da "kendisini koruyan erkeği" ve bunların ikâmelerini arayabilir (2013, s. 81). Narsisistik

türe göre yapılan nesne seçimleri ise kişinin geçmişine yahut geleceğine yönelik düşlemlerini barındırır. Bu türden 4 seçim bulunur. Bir insan kendisini (a), bir zamanlar olduğu kendisini (b), olmak istediği kendisini (c) ve son olarak bir zamanlar kendisinin parçası olan birisini (d) nesne olarak seçebilir (2013, s. 80-81). Herhangi bir insanın nesne seçimi narsisistik ve anaklitik özellikler barındırabilir. Dolayısıyla bu iki tür birbirinden tamamen bağımsız şekilde iş görmek durumunda değildir.

Bu iki türü gereğince tartışmaya açabilmek namına Freud tarafından makalenin bir sonraki bölümünde öne sürülen iki kavramı, yani ideal benlik ve benlik ideali kavramlarını ele almak gerekir (2013, s. 85). Bu iki kavram Freud'un eserinde yalnızca benlik mefhumunun idraki için değil aynı zamanda özdeşleşme ve aktarım gibi temel kavramların çalışılabilmesi açısından da önem arz etmektedir. İdeal benlik, Freud'a göre, çocuklukta keyfi çıkarılan benlik sevgisinin temsilcisidir. Freud'a göre, kimse kolay kolay bu çocuksu narsisistik mükemmellikten vazgeçmek istemeyecektir. Ne var ki yukarıda aktarılmış olan Ayna Evresi tecrübesinin gösterdiği üzere, bu imgesel keyif zorunlu bir yanlısı tanımayı barındırmaktadır ve bu tecrübe, aynı zamanda, bilinci de şekillendirmektedir. Lacan'a göre, Özne arzusunu esasen yalnızca kendisinin imajına göre değil, aynı zamanda ötekinin imajına göre konumlandırır. Bu onun bilincinin vuku bulduğu andır (Lacan, 1991, s. 147). Kendisini bütünlüklü bir beden olarak tanıdığı bu an, diğer bir yandan, onun bilinci ile bedeni arasındaki ayrımı kuran andır. Lâkin bu noktaya kadar sunduğumuz açıklamalar, Özne ve onun arzusuna dair Freudyan ve Lacancı psikanalitik anlayışın yalnızca imgesel karşılığına tekabül eder. Bu noktayı özetlemek için Lacan'dan doğrudan aktaralım (1991, s. 155): Böylelikle özne, kendisine kendi hakimiyetinin benzerini sunan ötekinin imgesi aracılığıyla, ötekiindeki arzusunun farkına varır.

Bu tecrübe, yani "Ayna Evresi" tecrübesi, Hegelci arzu tanımının bir sonucudur: İnsanın arzusu ötekinin arzusudur. Lacan bu tanımı *I. Seminer*'in 12. Oturum'unda açıkça tekrar eder (Lacan, 1991, s. 146). Dolayısıyla "Ayna Evresi" teorisiyle Lacan, Hegel üzerine çalışmalarını Freud'un eserinde yeniden değerlendirebilmenin erken ve kritik bir yolunu bulmuştur. Lacan aynı oturumda şöyle söyler (1991, s. 147): İnsan arzusunu yalnızca kendi imajı aracılığıyla konumlandırmaz ve tanımaz, aynı zamanda ötekinin bedenine de başvurur. Bugün burada detaylarıyla anabilmem mümkün olmasa da Lacan'ın Freud'a yerleştirdiği bu Hegelci formül, Freud'un 1895 yılında kaleme aldığı *Bilimsel Psikoloji Taslağı*'nin 1. Bölüm'ünün 17. Kısım'ında alenen açıklanır (Freud, 2024). Freud insan yavrusunun *Ein Nebensmench* ile karşılaştığı bir anı tasvir eder. Bu karşılaşma esnasında insan yavrusu bir çaresizlik içerisindedir ve bu karşılaşma ona kendi bedenini tanıma fırsatı vermektedir. Lacan şöyle devam eder: Tam olarak bu anda insanın bilinci, kendilik bilinci biçiminde tecessüm eder. Böylelikle Özne ötekinin kendisine sunduğu suret vesilesiyle kendi arzusunun tanır ve bu aynı zamanda bilincin doğduğu ana tekabül eder.

Fakat beşerî tecrübe yalnızca imgesel değildir. Bu imgesel düzleme kastrasyon tecrübesinin ardından simgesel bir ilişki dahil olur. Freud bu simgesel ilişkiyi şu şekilde açıklar: Çocuk büyüdükçe eşrafının beklentileri ve yasaklarıyla ilişki içerisine girmeye başlar ve yukarıda bahsi geçen narsistik mükemmelliyeti artık sürdüremez olur. Bu noktada geçmişte aldığı keyfi yeniden elde etmeye girişecektir lâkin bunu artık yalnızca ideal benlik ile değil, içerisinde yaşamını idame ettirdiği tüm yasakları ve beklentileri belirleyen benlik ideali ile yapar. Freud bu makalede adını anmıyor olsa da Özne'nin benlik ülküsünden aldığı keyfi denetleyen bir ajanın bu vesileyle kurulduğunu belirtir (2013, s. 86). Dolayısıyla yukarıda kısaca açıklanmış olan nesne seçimi türleri, esasen, psişik aygıt içerisinde farklı topolojik karşılıkları bulunan türlerdir.

Yukarıda Lacancı topolojinin İmgesel ve Simgesel düzlemlerinin Freud'un eserindeki karşılıklarını kısaca da olsa makale bağlamında tartışılmıştır. Bu tartışma, nesne seçimi denen mefhumun Özne'nin kuruluşuna eşlik eden bu düzlemlere ilişkin tecrübeleri hesaba katmadan değerlendirilemeyeceğini göstermiştir. Nitekim “aktarım” da bir sözcük olarak Freud'un eserinde ilk kez *Histeri Üzerine Çalışmalar* başlıklı eserinde görülür (Freud, 2001, s. 353) ve bu ilk görünümünde Freud aktarım tecrübesini tartışmaya açtığına onun bir “hatalı bağlantı” olduğundan dem vurur (Ateş, 2023). Zira Freud'a göre, hekime yöneltilen (ya da *aktarılan*) duygu ve düşüncelerin “gerçek” muhatabı hekim değildir, dolayısıyla da bu hatalı bir bağlantıdır. Jacques Lacan, *II. Seminer*'de, bu durumun altını çizmek adına Freud'un şu formülünü yeniden gündeme getirir (2017, s. 137): Hatırlanamayan şey davranışta tekrarlanır. Lacan'a göre, analistin payına düşen şey, hatırlanamayan ve davranışta vuku bulan bu yanlış bağlantının analist tarafından Özne'nin tarihinin “yeniden inşa edilmesi” suretiyle yorumlanmasıdır. Yine Lacan'a göre, analitik durum aktarım için ideal koşulları oluştursa da onu sıfırdan üretemez. Dolayısıyla, aktarım analitik durumun dışında da pekâlâ vuku bulabilir (2017, s. 133). O hâlde sorulması gereken soru şudur: Aktarımın analitik durumun dışında vuku bulduğu durumlarda, nasıl yorumlanması gerekir?

Freud 1912 yılında yayınladığı “Aktarımın Dinamikleri” başlıklı makalede bir kişinin erotik yaşamını idare etmesini sağlayan tüm biçimlerin, yaşamın erken yıllarında gelişmeye başladığını belirtir. Dolayısıyla tedavi başladığında analiste yöneltilen libidinal yükün şaşırtıcı hiçbir yanı yoktur (2020). Aktarım neredeyse bir tarihsel zorunluluk gibi vuku bulur. Tekrarın içerdiği zorunlu bir yanlış bağlantıdır. Bu sebeple sosyal medyanın kimi nesnelere yahut kişileri idealleştirebilme potansiyelini ele alırken, idealleşen bu nesnenin ya da kişinin “popüler” söylem çerçevesinde değerlendirilmesi icap edecektir. Burada “popüler” demek ile kastımız, modern olana dair histerik-tarihsel (*hysteric-historic*) bir analizin gerçekleştirilmesidir. Verhaeghe histerik söylemin tarih içerisindeki evrimini incelerken, bu söylem tarafından yaratılan “efendileri” üçe ayırmıştır: Rahibin söylemi, bilim insanının söylemi ve analistin söylemi (2006). Bu efendilerin söylemlerinin her biri, histeriği “isimlendirmek” için bir yol devşirmiştir: Aziz ya da cadı, mümin ya da şüpheli ve iyi ya da kötü histerik.

Sonuç Yerine

Araştırmanın bulgularına göre, aktarım kavramı doğası gereği klinik bir kavramdır. Dolayısıyla bu kavrama başvuracak olan araştırmacının kendisini bir klinisyenden ayırması gerekir. Bu yalnızca etik değil aynı zamanda teorik bir hassasiyetin gereğidir. Bununla birlikte, yaşamımızı çevreleyen koşulları birlikte tecrübe ederiz. Aktarım kavramının Freud'un eserindeki en eski görünümleri, onu sosyal bir olgu olarak ele alabilmeyi mümkün kılacak özelliklere sahiptir. Dolayısıyla bu kavramı araçsallaştıracak olan araştırmacı, aktarım kavramının klinikteki tezahürlerine eşlik eden ve onları değişen oranlarda etkileyen sosyal görüngülerin analizini yaparken kavramın klinik doğasını istismar etmek zorunda değildir. Bu noktada araştırmacının payına düşen bu kavramın psikanalitik klinik çerçevesinde nasıl geliştiğini bilmek ve bu gelişimi belirleyen sosyal, Freudyan metapsikolojik ve Lacancı topolojik kaynakların tezahürlerini göz önünde bulundurmadır.

Öncelikle, bir sosyal bilimcinin inceleyeceği sosyal durumlara bir psikanalist edasıyla yaklaşamayacağı açıktır. Zira psikanaliz öncelikle klinik bir pratik ve yöntemdir. Bir başka deyişle, analist aktarımı belirli bir analizan için çalışır ve bu ona aktarım hususunda evrensel bir "yorum biçimi" öğretmez. Bununla birlikte bir analistin içerisinde bulunduğu tarihsel durumu çözümlenmesi ve uygulamalı psikanalizden örnekler sunması gayet mümkündür. Bu yaklaşım Freudyan Hegelcilik ile uyum içerisinde. Psikanaliz Özne'nin tarihselleşmesini ve tarih yapabilmesini mümkün kılan koşulları tahlil etmekle mükelleftir. Bu noktada bir araştırmacının payına düşebilecek şeylerden ilki, sosyal medyada kimi tezahürleriyle karşılaştığımız güncel (ya da "popüler") söylemi tarihsel bir perspektifte değerlendirmek olacaktır. Lacan'ın "söylem kuramı", bu hususta, psikanalizle çalışmak isteyen bir araştırmacının araçsallaştırabileceği bir kuram olabilir. Paul Verhaeghe'ye göre, Lacan'ın söylem kuramı, Freud'un "Ödipus" yahut *Totem ve Tabu*'sunda olduğu gibi "mitsel" düşüncelere dayanan kuramını yapısal bir çizgiye çekme girişiminin bir sonucudur (Verhaeghe, 1995). Bu kuramın merkezinde, histerinin tarihselleşebilme ve diyalektize olabilme potansiyeli bulunduğu söylenebilir. Nitekim Freud da histerinin yegâne nevroz biçimi olabileceğine dair görüşler bildirmiştir (1996, s. 33). Dolayısıyla bu noktada "histerik" derken, herhangi bir Özne'yi ya da bir Özne konumunu etiketlemek çabası uzakta bulunmaktadır; histeriğin pozisyonu çalışılmadan psikanalitik manada tarih çalışılmaz.

Sosyal medya yalnızca bir "iletişim aracı" değil aynı zamanda bir "gerçekleştirme aracıdır"; takınılan kimliklerin ve gündüz düşlerinin yaşam bulabileceği, "daha az gerçek olmayan" bir mecradır. Ona "daha az gerçekmiş" gibi yaklaşmak, daha baştan, bir başka gerçekliğin sosyal medyanıkinden daha gerçek olduğunu saymaktır. Bu düşünce, bu hâli ile, psikanalitik olmaktan uzaktır. Nitekim bir gerçekleştirme aracı olarak sosyal medyanın Freud'un narsisizm üzerine düşüncelerini izlediğimiz takdirde çocuk sahibi olan bir bireyin tecrübesine benzer bir etki yaratabileceğini düşünmek pekâlâ mümkündür (2013, s. 81-82). Freud'a göre, seven anne babaların çocuklarına ilişkin yaklaşımlarına dair tüm özellikler,

uzun zaman önce, yukarıda açıklandığı üzere Üstben'in kurulumuna meydan veren olaylar neticesinde vazgeçtikleri kendi narsisizmlerini yaşatmanın bir yoludur. Yani, çocuk ebeveynleri için bir araçtır, medyumdur. Ebeveynin çocuğunu yalıtıma çalıştığı her türlü sosyal durumun neticesinde çocuk için tesis ettiği dünyanın gerçekliği ile sosyal medyanınki arasında bu çizgide pek çok benzerlik kurabilmek mümkündür.

Dolayısıyla aktarımı bir hekim, öğretmen ya da ebeveyn figürüne yöneltmiş olumlu ya da olumsuz duygular bütünü olarak görmekten ziyade onu tarihsel bir durum olarak ele almak icap eder. Lacan bu durum için “aktarım yanılma, yanılısma veya düşlem gibi kavramlara benzer” der (2017, s. 141). Bu tarihsel durum, Özne'nin kendi hikâyesini tarihselleştirebilme potansiyelindeki çatlaklardan (psikanalitik bir terim kullanacak olursak “direnç noktalarından”) faydalanarak kısa devreler yapar. Modern söylemi tesis eden sosyal ve ekonomik değişkenlerin herkesin erişimine kolaylıkla açık görüngüler sunduğu sosyal medya, işte bu kısa devrelerin tecessümlerinin bütünü olarak okunabilir. Onu kendi başına hastalıklı bir görüngü olarak ele almak, kınamak yahut ahlâkî bir bakış açısıyla okumak sosyal medya vesilesiyle kendisine bir eylem alanı bulan tüm nevrotik çözümleri ıskalamak manasına gelecektir. Bu çözümlerin bireysel tahlili, bireylerin analitik süreçlerini gerektirse de her bir çözümün, nihayetinde, psikoza bir alternatif olduğu gerçeği, Lacancı “Ayna Evresi” düşüncesinde açıktır.

KAYNAKÇA

- Althusser, L. (2021). Psikanaliz ve insan bilimleri, (Erşen, M. Çev.), Alfa Basım Yayım.
- Ateş, İ. Ş. (2023). Hasta ve terapist arasındaki aktarım ve karşı aktarıma etik bakış. K. Bahayi (Ed.), Klinik Psikolojide Vakalarla Etik. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Andrade, D. P. (2013). Emotional economic man: power and emotion in the corporate world. *Critical Sociology*, 41(4–5), 785–805. <https://doi.org/10.1177/0896920513497376>
- Berdahl, J. L., & Martorana, P. (2006). Effects of power on emotion and expression during a controversial group discussion. *European Journal of Social Psychology*, 36(4), 497–509. <https://doi.org/10.1002/ejsp.354>
- Bowie, M. (2020). Lacan, (Şener, V. Çev.), Alfa Basım Yayın.
- Cassirer, E. (2023). Dil ve mit, (Kuzgun, O. Çev.), Pinhan Yayıncılık.
- Castanet, H. (2017). Lacan'ı anlamak, (Aslan, B. Çev.), Encore Yayınları.
- Certeau de M. (2017). Tarih ve psikanaliz: Bilim ile kurgu arasında, (Sönmezay, A. Çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Chaitin, G. D. (1988). Lacan's letter. *MLN*, 103(5), 995. <https://doi.org/10.2307/2905197>
- Chodorow, N. J. (2019). Duyguların gücü: Psikanalizde cinsiyette ve kültürde kişisel nlam, (Dirlikyapan, J. Ö. Çev.), Metis Yayınları.
- ^a Diatkine, G. (2023). Lacan and the transference. *The International Journal of Psychoanalysis/ The International Journal of Psycho-analysis*, 104(4), 722–736. <https://doi.org/10.1080/00207578.2023.2230767>
- Durand, G. (2017). Sembolik imgelem, (Meral. A. Çev.), İnsan Yayınları.
- Ergüven, M. (2017). Bakışlar, Notos Kitap Yayıncılık.
- Ersevim, İ. (2013). Freud ve psikanilizin temel ilkeleri, Özgür Yayınları.
- Ferenczi, S. & Rank, O. (2016). Psikanalizin gelişimi, (Bakıner, E. Çev.), Pinhan Yayıncılık.
- Freud, S. (2000). Metapsikoloji, (Yardımlı, A. Çev.), İdea Yayınevi.
- Freud, S. (2012). Kitle psikolojisi, (Şipal, K. Çev.), Cem Yayınevi.
- Freud, S. (2013). Metapsikoloji, (Kapkın, E. & Tekşen, A., Çev.), Payel Yayınları.

- Freud, S. (2014a). Bir yanlısamanın geleceği, (Ökten, M. Çev.), Tutku Yayınevi.
- Freud, S. (2014b). Haz ilkesinin ötesinde, (Ökten, M. Çev.), Tutku Yayınevi.
- Freud, S. (2014c). Günlük yaşamın psikopatolojisi, (Can, H. Çev.), Tutku Yayınevi.
- Freud, S. (2014d). Cinsellik üzerine, (Can, H. Çev.), Tutku Yayınevi.
- Freud, S. (2015). Narsizm üzerine ve schreber vakası, (Büyükkal, B. & Tura, S. M. Çev.), Metis Yayınları.
- Freud, S. (2018). Psikanalize giriş dersleri, (Budak, S. Çev.), Öteki Yayınevi.
- Freud, S. (2021). Rüyaların yorumu, (Muradoğlu, D. Çev.), Say Yayınları.
- Freud, S. (2022a). Psikanaliz üzerine beş ders, (Ünalın, Z. Çev.), Kapra Yayıncılık.
- Freud, S. (2022b). Yaşamım ve psikanaliz: Psikanalizin tarihçesi üzerine, (Şipal, K. Çev.), Say Yayınları.
- Freud, S. (2023a). Psikanaliz üzerine beş konferans ve psikanalize toplu bakış, (Şipal, K. Çev.), Say Yayınları.
- Freud, S. (2023b). Psikanalize giriş: 3 - Psikanaliz üzerine yeni araştırmalar ve bulgular, (Şipal, K. Çev.), Say Yayınları.
- Freud, S. (2024). Bilimsel psikoloji taslağı ve seçme yazılar (Ateş, İ. Ş. Çev.), Sfenks Kitap.
- Gallop, J. (1984). Lacan and literature: A case for transference. *Poetics*, 13(4–5), 301–308. [https://doi.org/10.1016/0304-422x\(84\)90009-3](https://doi.org/10.1016/0304-422x(84)90009-3)
- Grover, S. M. (2005). Shaping effective communication skills and therapeutic relationships at work: the foundation of collaboration. *Workplace Health & Safety*, 53(4), 177–182. <https://doi.org/10.1177/216507990505300408>
- Habib, B. (2019). Psikanalizin içinden, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Habib, B. (2021). Kültür ve psikanaliz: Sinema, edebiyat ve güncelin psikanalizi, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Han, B. C. (2023). Eros'un ıstırabı, (Öztürk, Ş. Çev.), Metis Yayınları.
- Hall, C. S. (2016). Freudyen psikolojiye giriş, (Devrim, E. Çev.), Kaknüs Yayınları.
- Horney, K. (2017). Psikanalizde yeni yollar, (Budak, S. Çev.), Totem Yayınları.

- Horney, K. (2019). Kendi kendine psikanaliz, (Budak, S. Çev.), Totem Yayınları.
- Jung, C. G. (2016). Freud ve psikanaliz, (Yılmaz, İ. H. Çev.), Pinhan Yayıncılık.
- Kant, I. (2022). Pragmatik bakış açısından antropoloji, (Erkan, M. Çev.), Fol Kitap.
- Lacan, J. (1991). The seminar of jacques lacan – book 1 freud’s papers on technique (1953-1954), (Forrester, J. Trans.), W. W. Norton & Company.
- Lacan, J. (2017a). Baba-nın adları, (Erşen, M. Çev.), MonoKL Yayınları.
- Lacan, J. (2017b). Televizyon, (Soysal, A. Çev.), MonoKL Yayınları.
- Lacan, J. (2017c). Benim öğrettiklerim, (Erşen, M. Çev.), MonoKL Yayınları.
- Lacan, J. (2017d). Psikanalizin dört temel kavramı: Seminer 11. kitap -1964, (Erdem, N. Çev.), Metis Yayınları.
- Lacan, J. (2021). Psikanalizin temel ilkeleri: Ecrits’den iki makale, (İzmir, M. Çev.), Çolpan Kitap.
- Lacan, J. (2022). Freud’un teorisinde ve psikanalizin tekniğinde ben – seminer 2. kitap, 1954-1955, (Kılıç, S. Çev.), Metis Yayınları.
- Lacan, J. (2023). Yine/Hala, (Erşen, M. Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Macalpine, I. (1950). The development of the transference. The Psychoanalytic Quarterly, 19(4), 501–539. <https://doi.org/10.1080/21674086.1950.11925820>
- Martinet, A. (1998). İşlevsel genel dilbilim, (Vardar, B. Çev.), Multilingual.
- May, R. (2016). Psikoterapist ve mitlere yolculuk, (Işık, K. Çev.), Okuyan Us Yayın.
- Mead, G. H. (2017). Zihin, benlik ve toplum, (Erdem, Y. Çev.), Heretik Basın Yayın.
- Merleau-Ponty, M. (2019). Göz ve tin, (Soysal, A. Çev.), Metis Yayınları
- Nabokov, V. (2020). Göz, (Şetvan, E. Çev.), İletişim Yayınları.
- Ogden, T. H. (2022). Zihin matrisi: Nesne ilişkileri ve psikanalitik diyalog, (Şimşek, A. Çev.), Sfenks Kitap.
- Ogden, T. H. (2023). Deneyimin ilkel ucu, (Ülkümen, A. D., Dikmen, C. A. & Baycan, C. Çev.), Sfenks Kitap.
- Quinet, A. (2020). Şehrin deli efendileri, (Korulsan, C. Çev.), Axix Yayınları.
- Rifat, M. (1990). Dilbilim ve göstergebilim çağdaş kuramları, Düzlem Yayınları.

Rowan, A. (2000). The place of acting out in psychoanalysis: From Freud to Lacan. *Psychoanalytische Perspectieven*, 41(42), 83-100.

Sartre, J, P. (2016). Egonun aşkınlığı, (Kırkoğlu, R. Çev.), Hill Yayın.

Saussure, D. F. (2014). Genel dilbilim yazıları, (Kılıç, S. Çev.), İthaki Yayınları.

Tan, H. (2022a). Dijital narsisizm ve sosyal bilimciler için bir ölçek önerisi. *İletişim Çalışmaları Dergisi*, 8(3), 365-393. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/icd/issue/72489/1110623>

Tan, H. (2022b). Fenomenolojik bir inceleme: Sosyal medyada hakikati ifade edeni bulmak ya da hakikati ifade eden olmak. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(3), 353-379. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iausos/issue/71519/1095789>

Tan, H. (2024). Yeni medyayı Hegel'in tin kavramı bağlamında düşünmek. *İletişim Çalışmaları Dergisi*, 10(1), 17-47. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/icd/issue/82948/1395643>

Tan, H. ve Yavuzcan, M. (2024). Cultural social media narcissism (CSMN). *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 47-71. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iausos/issue/82872/1358939>

Tura, S. M. (2021). Freud'dan Lacan'a Psikanaliz, Metis Yayınları.

Tükel, R. (2015). Freud okumaları, Bağlam Yayıncılık.

Vardar, B. (1999). XX. Yüzyıl dilbilimi (Kuramcılardan Seçmeler), Multilingual.

Verhaeghe, P. (1995). From impossibility to inability: Lacan's theory of the four discourses. *The Letter*, 3, 76-100.

Westen, D. (1988). Transference and information processing. *Clinical Psychology Review*, 8(2), 161-179. [https://doi.org/10.1016/0272-7358\(88\)90057-8](https://doi.org/10.1016/0272-7358(88)90057-8)

Winnicott, D. W. (2021). Oyun ve gerçeklik, (Birkan, T. Çev.), Metis Yayınları.

Winnicott, D. W. (2022). İnsan doğası, (Koç, P. Çev.), Pinhan Yayıncılık.

Zizek, S. (2021). Lacan'ı nasıl okumalıyız?, (Baydoğan, M. Çev.), Runik Kitap Yayınları.

Extended Abstract

The concept of transference is the capacity and ability to describe, explain, and express the emotional, behavioral, and intellectual effects and changes that occur consciously, unconsciously, or subconsciously in the process of communication, cooperation, participation, sharing, and interactions with oneself (individual self) and the society (generalized/social self) and to transform this whole process. Transference can be explained as a person's Subject's expressing themselves both to themselves and to others in the society in which he/she lives. Transference is realized through the language competence of the person and the Subject. In today's digital, new and social media age, people and subjects can also make their transference on social media. In other words, people and subjects participate in the game of language and transference on social media. In the mirror of social media, individuals and subjects discover, nurture, create, and develop their ideal self, ego self, and superego self. As Freud and Lacan stated, the self begins with the body. It can be observed that the body, appearance, and appearance (phenomenon) come to the forefront in transmitting information about individuals and subjects on social media.

In the context of the research, the realization of transference on social media is analyzed through a) the body (as Freud states, the self-starts with the body, and the most transferred image on social media is the body), b) linguistic transference, c) transference of pleasure and desire, d) transference of identification and idealization (through the small other and the big Other), e) social transference (Other - Superego, Ego Ideal, Symbolic and Real). According to the findings of the study, the concept of transference is a clinical concept by nature. Therefore, the researcher who will apply this concept should distinguish himself/herself from a clinician. This is not only an ethical but also a theoretical sensitivity. However, we experience the conditions surrounding our lives together. The earliest manifestations of the concept of transference in Freud's work have features that make it possible to treat it as a social phenomenon. Therefore, the researcher who will instrumentalise this concept does not have to exploit the clinical nature of the concept when analysing the social phenomena that accompany and, to varying degrees, influence the manifestations of the concept of transference in the clinic. At this point, it is up to the researcher to know how this concept develops within the framework of the psychoanalytic clinic and to consider the manifestations of social, Freudian metapsychological, and Lacanian topological sources that determine this development. First, a social scientist cannot approach the social situations to be analysed with the attitude of a psychoanalyst. Because psychoanalysis is primarily a clinical practice and method. Psychoanalysis is obliged to analyse the conditions that make possible the historicisation of the Subject and its ability to make history.

A human being can speak language (language-langue + word-parole). While language and words (symbolic system) structure humans, verbal and narratives provided by humans' language ability provide research options, shaping both the ideal and the self, the ideal and the superego of the human being. Transference is a tool for both the person and the Subject

to experience and document the past emotions and memories that have been kept outside of consciousness at the same level of warmth and to release the negativities, conflicts, and tensions caused by the emotional states that the person and the subject push and repress, and even cause regression, in the patient (analysand). It is a tool and opportunity used to break the resistance during failures. On the other hand, the structure that exists in social media is an opportunity and tool that provides both the individual and the individual with the opportunity to use the ability to perform the art of rhetoric (the art of persuasion). It offers opportunities to prevent and balance disturbances such as negativity, conflict, and tension, which satisfy needs such as emotion, desire, pleasure, identification, and idealization that both the person and the Subject want, and which can be learned within themselves. Social media's existing structure and definitions of its features are converging. The person and the Subject are directed towards both the object and the knowledge of the object. The continuity of the object, its symbolic image, and indicator value (the object as a signifier and the plane of associations it has as accessible), as well as the knowledge of the object, change and transform the reality of the person and the Subject.